

Bijlage

Willem Arondéus

De Gooi- en Eemlander

Publicatiedatum: 04 May 2019 14:00

De Willem Arondéuslezing is in 2005 ingesteld door Provinciale Staten van Noord-Holland. Deze jaarlijkse lezing over vrijheid is een eerbetoon aan verzetsheld Willem Arondéus (1894-1943). De in Naarden geboren kunstenaar ontwierp kalenders, posters en kerstpostzegels voor de PTT en illustreerde gedichtenboeken. In 1932 maakte hij voor de Statenzaal van het Provinciehuis in Haarlem negen wandtapijten. Later ontwikkelde hij zich als schrijver van gedichten, novellen en romans en boeken over kunstgeschiedenis. Tijdens de Tweede Wereldoorlog schreef hij voor illegale bladen en vervalste hij persoonsbewijzen om daarmee joden te laten ontkomen aan transport. Op 27 maart 1943 pleegde zijn verzetsgroep onder zijn leiding een aanslag op het Amsterdamse bevolkingsregister, om de Duitse bezetter te dwarsbomen bij het opsporen van Amsterdamse joden. Een week later werd hij samen met andere leden van de groep opgepakt. Uiteindelijk werden ze allemaal geëxecuteerd. Willem Arondéus ligt begraven op de Eerebegraafplaats in Bloemendaal.

Lezing

De Willem Arondéuslezing door Peter van Uhm vindt woensdag om 20 uur plaats in de Grote of St. Bavokerk, Grote Markt 22 (noordzijde) in Haarlem. Aanmelden: via e-mail: arondeuslezing@noord-holland.nl

'Voortdurend in dezelfde valkuil'

De Gooi- en Eemlander

Publicatiedatum: 04 May 2019 14:00

Oud-generaal Peter van Uhm verloor zijn zoon. Hij stierf voor de vrijheid van anderen. Net als verzetsstrijder Willem Arondéus.

Maak nou niet dezelfde fouten, maar leer van de geschiedenis. Met die insteek geeft Peter van Uhm woensdag de Willem Arondéus-lezing in Haarlem. De oud-generaal die de hoogste militair van ons land was, liet zich inspireren door de idealen van de verzetsstrijder Arondéus. Een verhaal over moed, vrijheid en vergeving. „Kijk vooral wat je zelf kunt doen.”

Zijn zoon stierf voor de vrijheid van anderen. Op de eerste werkdag van Peter van Uhm als commandant der strijdkrachten, kwam zijn zoon Dennis om bij een aanslag met een bermbom in Afghanistan. Net zoals zijn strijd om anderen te redden verzetsman Willem Arondéus het leven kostte. Daarom komt die overeenkomst aan bod, bij de Willem Arondéus-lezing van Peter van Uhm. Maar de voormalig commandant der strijdkrachten ziet het leven en de motieven van de verzetsman Arondéus ook als verwijzing naar nu. „Ik wil laten zien hoe we zijn denkbeelden kunnen gebruiken als leidraad voor ons morele kompas van vandaag.” We spreken elkaar bij hem thuis in Nijmegen. Aan de wand in de eethoek hangt het portret van zijn zoon Dennis, in militair tenue. De dag voor onze afspraak was het elf jaar geleden dat hij om het leven kwam bij een militaire missie. Met de familie zijn ze naar Loenen geweest, naar de erebegraafplaats waar zijn zoon zijn laatste rustplaats heeft. Hij vertelt over het verdriet en het gemis. En over de keuze om destijds toch zijn werk weer op te pakken, terwijl de halve wereld riep dat het hem vast veel te veel zou zijn. „Alleen die eerste dag heb ik getwijfeld. Maar al snel vonden mijn vrouw en ik dat ik door moest gaan. Dennis koos heel bewust voor een baan bij de krijgsmacht om op te komen

voor vrede en veiligheid. Als ik zou stoppen, zou ik alles waar hij en ik voor stonden overboord gooien. Dat voelde niet goed." Net als zijn zoon koos Peter van Uhm als zeventienjarige ook bewust voor een baan bij de krijgsmacht. „Het was een hang naar avontuur en een bredere wereld, maar mijn keuze werd vooral gevoed door de oorlogsverhalen van mijn vader." Pa van Uhm was bakker in Nijmegen. Als militair streed hij in de bange meidagen van 1940 aan de oevers van de Waal tegen het oprukkende Duitse leger. „Mijn vader was een van de beste schutters van zijn schutterij, maar tegen de Duitsers kon hij weinig uitrichten. De wapens die hij als militair in handen kreeg, waren zó slecht dat je er niks mee kon."

Prijs van vrijheid

Het zette zoon Peter aan het denken over de prijs van vrijheid. En wat je kunt doen om die vrijheid van je land te beschermen. Het was het begin van een militaire carrière van veertig jaar. In 2012 zwaaide hij af als hoogste baas van het Nederlandse leger. Na zijn pensioen bracht hij een boek uit over zijn leven, geeft hij theatercolleges, doet hij advieswerk voor bedrijven en leidt hij met zijn vrouw hulphonden op. „Ook nu ik geen militair meer ben en geen leiding meer geef, wil ik anderen inspireren om de wereld tot een betere plek te maken. Bij mijn spreekbeurten ga ik daarom in op wat ik zelf belangrijk vind in het leven: respect, vrijheid en verantwoordelijkheid. Daarom zei ik ook ja toen ze me vroegen om deze lezing in Haarlem te houden." Eerlijk is eerlijk: toen de provincie Van Uhm benaderde om dit jaar de Arondéus- lezing te geven, moest hij opzoeken wie Willem Arondéus eigenlijk was. Waarna hij meteen geboeid was. Hij las dat Arondéus tijdens de Tweede Wereldoorlog deel uitmaakte van een verzetsgroep. Met deze ploeg pleegde hij in 1943 een aanslag op het Amsterdamse bevolkingsregister, om de opsporing van Joden door de Duitse bezetter te dwarsbomen. „Arondéus maakte het zichzelf niet makkelijk", vertelt Van Uhm. „Hij stond heel bewust in het leven en stond voor zijn keuzes. Zo kwam hij er openlijk voor uit dat hij homoseksueel was, wat in die tijd niet gebruikelijk was. Ook koos hij voor een veelzijdige maar verre van zekere loopbaan in de kunst: hij schilderde, hij maakte tapijten en hij schreef niet onverdienstelijk.

Gevaar

Toen de Duitsers aan de macht kwamen, beseftte hij al snel dat de Joden gevaar liepen. Om daar wat tegen te doen vervalste hij persoonsbewijzen en verrichtte hij met zijn vrienden een heldendaad door het Amsterdamse bevolkingsregister op te blazen." Nadat de Duitsers de daders op het spoor kwamen, werd de hele verzetsgroep geëxecuteerd. „Voor Arondéus werd omgebracht, had hij nog een speciaal verzoek aan zijn advocate: hij vroeg haar letterlijk 'om de mensen te vertellen dat homoseksuelen niet per definitie zwakkelingen zijn'. Als dat de laatste woorden zijn die je tegen je advocate zegt, moet je een zwaar leven hebben gehad", meent Van Uhm. „Achter die woorden moet veel verdriet en frustratie hebben gezeten. Misschien voelde hij zich daarom zo verbonden met de Joden. Omdat hij aan den lijve had gevoeld hoe het is om buitengesloten te worden." „Nadat Arondéus ter dood was veroordeeld, schreef hij in een brief aan een vriendin dat hij niet in bitterheid zou omkijken. Toen ik dat las, kreeg ik nog meer bewondering voor hem. Dat hij in die allerlaatste fase van zijn leven die grootsheid kon opbrengen, vind ik heel moedig en wijs. Het geeft aan dat hij van de geschiedenis had geleerd dat je door vergeving verder komt."

Les

In zijn lezing gaat Van Uhm in op onrechtvaardigheid en uitsluiting in de samenleving van nu. De les is dat de wereld van vandaag zich in de geschiedenis moet verdiepen. „Kijk om je heen en je ziet dat de mensheid steeds dezelfde fouten maakt. We stappen voortdurend in dezelfde valkuil. Zodra er economische onzekerheid is, lopen we achter leiders aan met twijfelachtige denkbbeelden. Om interne cohesie te krijgen, wijzen die externe factoren aan als boosdoeners. De ene keer zijn het Joden, de andere keer de buitenlanders. Dat leidt stevast tot een oorlog. En is die oorlog voorbij, trekken we de verliezer het vel over de neus als vergelding, wat weer de bron is van de volgende oorlog. Kijk maar naar het verdrag van Versailles, dat de kiem was van de Tweede Wereldoorlog." „Wat we van Arondéus kunnen leren is niet om te zien in wrok en bitterheid. De kunst is om het verleden achter je te laten en samen met je oude vijand een nieuwe toekomst op te bouwen. Zoals Nelson Mandela dat deed. En als je dan net als Mandela ook nog kan vergeven, kom je helemaal ver." Van Uhm wil zijn publiek laten nadenken over hun eigen wereld. „Ik stel nadrukkelijk de vraag wat we kunnen leren van wat er in de oorlog is gebeurd, in

de hoop dat het de besluitvorming en het handelen van bezoekers beïnvloedt. Want natuurlijk staan we in deze week van vieren en herdenken stil bij de getroffen en, maar wat mij betreft kijken we ook verder. Zodat we nu en in de toekomst niet dezelfde fouten maken.”

Pesterijen

Als we het hebben over uitsluiting en discriminatie in de wereld van vandaag, vertelt hij over een bevriend homostel dat vanwege pesterijen verhuisde naar een appartementenblok. „Die zoeken de veiligheid van het grote geheel, als bescherming. En ze zijn niet de enigen.” Binnen defensie - de wereld die hij door en door kent - is homoseksualiteit inmiddels breder geaccepteerd, maar nog geen gemeengoed, zegt hij. „Zelf heb ik nooit vooroordelen ervaren. En hoewel er tegenwoordig generaals zijn die geen geheim maken van hun homoseksualiteit, is de acceptatie ervan binnen de eenheden nog niet overal vanzelfsprekend. Net zoals buiten defensie trouwens. Ook daarom hoop ik dat mijn lezing mensen aan het denken zet.” Dan komen we terug op de laatste brief van Willem Arondéus. Die brief waarin de verzetsman - met de dood voor ogen - schreef dat hij niet in bitterheid terugkeek. Van Uhm herhaalt dat hij het 'groots, moedig en wijs' vindt om te vergeven. Kan hij dat zelf ook opbrengen? Wat zou hij doen als hij tegenover de mensen komt te staan die de bermbom neerlegden die zijn zoon het leven kostte? „Die vraag stel ik mezelf ook vaak. Maar ik weet niet of ik dan de grootsheid van Arondéus kan opbrengen.”

Jan Vriend